

V podobe ujeti indigo

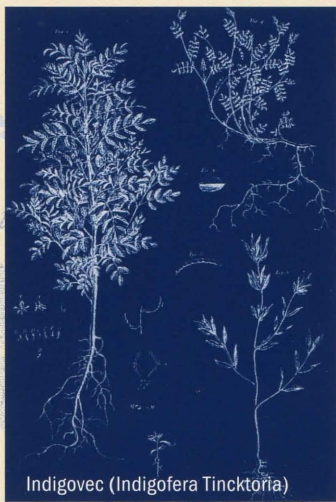
junij 2001

januar 2002

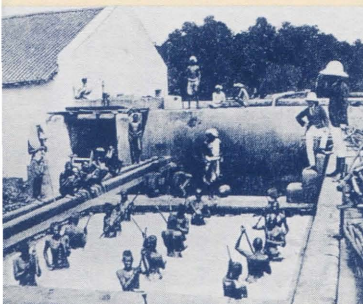
Kadar govorimo o modrotisku, imamo v mislih dvoje: tekstilno barvarsko-tiskarsko tehniko in z njo povezano védenje o barvarskih postopkih ter vrsto vzorčasto barvanega blaga in njegovo uporabo. Modrotisk je oblika rezervnega tiska, pri katerem se z vzorčnimi modeli nanese na tkanino kašasta rezerva, ki ob barvanju tkanine v modrem barvilu prepreči dostop in vezavo barve na vlakna. Ko se obarvano blago posuši in rezerva odstrani, se pokažejo na tkanini neobarvane podobe vzorcev.

Ta način tiskanja in barvanja tkanin je prišel v Evropo z daljnega vzhoda v 16. stoletju sočasno z uvažanjem raznobarnih vzorčastih tkanin iz dežel bližnjega in daljnega Vzhoda, zlasti s Kitajske, iz Indije in Indonezije. S tkaninami so v Evropo uvažali tudi modro barvilo - indigo (*Indigofera tinctoria*), ki so ga zaradi izrednih barvilnih lastnosti evropski barvarji vse bolj uporabljali namesto domačega modrega barvila iz rastline siline (*Isatis tinctoria*).

Indigovec (*Indigofera Tinctoria*)

V Evropi je postalo modrotiskarstvo vzporedna dejavnost tekstilnega barvarstva v 17. stoletju. Nastalo je kot posledica modnih trendov, ki so jih v Evropi povzročile cenene uvožene večbarvne tiskane tkanine. Evropski barvarji so se prilagodili novim razmeram in v svoje delavnice prenesli vzhodno barvarsko tehnologijo. Uporabljati so začeli nove barvarske materiale, recepture, barvarske in tiskarske postopke ter tudi sami začeli izdelovati vzorčaste tkanine, ki so spominjale na uvoženo blago.

Mešanje indigove brozge, Indija 1898

Pojav indiga in z njim povezane rezervne tehnike tiskanja vzorcev na blago je v evropskem barvarstvu bistveno spremenil dotlej ustaljene načine barvanja in krašenja blaga. Cenenost tovrstnega krasilnega postopka in modnost modre barve sta pripomogla, da se je modrotiskano blago hitro razširilo iz mestnega okolja tudi na ruralna območja in med nižje sloje prebivalstva. Ta širitev je bila možna tudi zato, ker je bilo mogoče nov tehnološki postopek rezervnega tiskanja in barvanja blaga v hladni indigo kopeli izvesti na lanenem in konopljenem, doma izdelanem platnu.

Tako so po evropskih mestih in vaseh rasle večje ali manjše modrotiskarske barvarske delavnice in kasneje barvarski manufakturni obrati, ki jih je v 2. polovici 19. stoletja začela izpodrivati moderna tekstilna industrija.

Ženska noša iz okolice Ljubljane. Akvarel F. K. Goldensteina iz leta 1838, (preslikava iz Korytkove zbirke Slovianscyzna).

Evropske barvarske in tiskarske tekstilne delavnice so imele v svojem izboru več sto različnih ročnih modrotiskarskih modelov, ki so jih izdelovali posebej za to usposobljeni modelorezci. Modeli so bili prvotno popolnoma leseni, proti koncu 18. stoletja kombinirani leseno kovinski, v 19. stoletju pa so prevladali modeli s kovinskimi aplikacijami. Motivika na modelih se je spreminjala skladno s spreminjanjem modnih trendov v posameznih časovnih obdobjih.

Modrotiskarstvo se je na Slovenskem razvilo v začetku 19. stoletja v krajih, kjer so izdelovali tekstilno blago. Znale tiskarske delavnice so bile v Tržiču, Bohinjski Bistrici, Radovljici, Kranju, Škofji Loki, Motniku in Vitanju in tudi drugod. Slovensko modrotiskarstvo je bilo, čeprav z določenim časovnim zamikom, v sozvočju z evropskim modrotiskarstvom. To tudi ni nenavadno, saj so modrotiskarske družine, ki so v 1. polovici 19. stoletja delovale na Slovenskem, deloma tudi izhajale iz evropskih dežel, kjer je bilo

modrotiskarstvo mnogo bolj razširjeno in razvito. Razen tega so slovenski barvarski pomočniki svoje doma prodobljeno znanje izpopolnjevali na potovanjih po tujih barvarskih delavnicah, kjer so se seznanjali z novimi tiskarskimi postopki in modnimi trendi. Tako ni čudno, da modeli za modrotisk, ki so jih uporabljali pri nas, večinoma izvirajo iz tujih dežel. Modelorezcev pa je bilo pri nas verjetno zelo malo.

Modrotiskarska obrt na Slovenskem je začela nazadovati z uvažanjem industrijsko izdelanega blaga iz čeških in drugih tekstilnih tovarn, pa tudi z rastjo tekstilnih tovarn na Slovenskem. Te so proizvajale ceneno bombažno raznobarno blago za domače in tuje tržišče. Modro tiskano blago z belimi vzorci so še na začetku 19. stoletja uporabljali predvsem za praznična oblačila premožnejših slojev prebivalstva. Kasneje se je uporaba tega blaga razširila tudi na vsakdanja delovna oblačila zlasti kmečkega prebivalstva.

Gašper Pollak (1800.1880), barvar iz Trziča

Po prvi svetovni vojni je modrotiskarska obrt na Slovenskem zamrla, saj je industrijsko izdelano bombažno blago popolnoma nadomestilo modro tiskano domače platno na kmetijah. Priljubljenost modro tiskane blaga pa se z zatonom obrtnega modrotiskarstva ni zmanjšala in se uspešno ohranja in prenaša tudi v sedanji čas. Rokokojske in bidermajerske cvetlične in geometrijske vzorce z ročnih modelov za modrotisk najdemo tudi danes na lahkih bombažnih letnih ženskih oblekah, krilih in bluzah, na dekliških in fantovskih ovratnih rutah, vzorčasto modro barvano blago pa krasi tudi otroške vozičke. Plastični namizni prtji, ki so na podeželju in tudi v mestih ob vsakdanjkih prekrivali mize, nas spominjajo na strukturo modro tiskanih vzorčnikov iz barvarskih delavnic. Motiviko in kompozicijo tiskarskih vzorčnikov odkrivamo tudi na plastičnih trgovinskih vrečkah iz naših prodajaln. Predmeti, ki so prišli k nam kot tuji uvoženi trgovski izdelki, kažejo, da so se na njih upodobljeni vzorci prenašali na sodobnejše materiale in na predmete drugovrstne namembnosti. Njihova krasilna vloga se tudi na teh novih izdelkih ni

spremenila, tako da baročni in bidermajerski vzorci, ki so jih sodobni oblikovalci dopolnili, povezujejo ornamentiko 18. in 19. stoletja s sodobnim industrijskim oblikovanjem sedanjega časa.

Monga iz leta 1809 v Pirčevi barvarni v Kranju
(posnetek iz časa med obema svetovnjima vojnama)

Razstava V podobe ujeti indigo prikazuje modrotiskarsko obrt na Slovenskem od prvih znanih delavnic do njenega zatona v začetku 20. stoletja. Približa nam tipologijo tiskarskih modelov, ki jih hrani Slovenski etnografski muzej in nekateri drugi slovenski muzeji, ter v rekonstruirani obliki prikaže barvarsko in tiskarsko delavnico iz 19. stoletja.

Živa slika v video tehniki nas popelje v še delujočo ročno modrotiskarsko delavnico v Olešnicah na Moravskem in v sodobno tekstilno tovarno v Preboldu, kjer na sodoben način še tiskajo metrsko blago po starih vzorčnih predlogah iz 19. stoletja. Z akvareli iz 1. polovice 19. stoletja so predstavljene najstarejše podobe ženskih prazničnih oblačil iz modro tiskanega blaga pri nas.

Posamezni oblačilni kosi s konca 19. stoletja in kasnejšega časa - vse do današnjih dni - pa nam pričajo o uporabi in razširjenosti modrotiska pri nas.
Andrej Dular

Podoba Tekstilne tovarne v
Preboldu iz leta 1859

Predmete za razstavo V podobe ujeti indigo so posodili:

Darja Okorn, Kranj, dr. Danilo Pokorn, Ljubljana, Marička Rakovec, Kranj, Anton Wagner, Radovljica, Marija Wagner, Radovljica, Maja Godina Golija, Nina Zdravič Polič, Nives Sulič, Sonja Kogej Rus, Janja Žagar, Nena Židov, Irena Keršič

Pokrajinski muzej Celje, Tržiški muzej, Tržič, Pokrajinski muzej Ptuj, Pokrajinski muzej Maribor
Botanični vrt, Oddelek za biologijo Biotehniške fakultete v Ljubljani, Oddelek za biologijo Biotehniške fakultete, Ljubljana
Fotografije: Andrej Dular, Nives Sulič, Janja Žagar, Oddelek za dokumentacijo SEM

Avtor razstave: V podobe ujeti indigo mag. Andrej Dular, **oblikovanje in celostna podoba razstave:** Mojca Turk
Komunikacije in odnosi z javnostmi: Nina Zdravič Polič, s **sodelavci:** Sonja Kogej-Rus, mag. Janja Žagar, Ana Motnikar, Jožica Mandelj-Novak, Ludvik Benižar, Janez Črne, Gregor Kos, Anton Pirc, Franc Zalokar, Slovenski etnografski muzej.

Dan Tekstilne tovarne Prebold in dan odprtih vrat muzeja

Četrtek, 14. junij 2001 od 12.00 do 18.00

Predstavitve TT Prebold in sejemska prodaja njihovih izdelkov iz modrovine in metrskega blaga po posebno privlačnih cenah.

Strokovna javna vodstva

ob nedeljah ob 11.00.

Po najavah z avtorjem razstave kustosom mag. Andrejem Dularjem.

Najave skupin (ali organizirani ogledi)

Skupinski ogledi razstave se bodo redno odvijali po predhodnih najavah.

Za najave so obvezne rezervacije na

tel.: 01 3008 743 (kustodinja pedagoginja Sonja Kogej Rus).

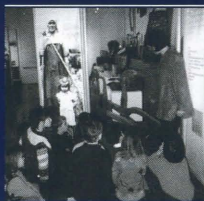
Delavnice

Ob razstavi bodo potekale tematske delavnice za otroke in šolarje vseh starosti tudi v dopoldanskem času po predhodnih najavah na

tel: 01 3008 743 (kustodinja pedagoginja Sonja Kogej Rus).

Četrtkove muzejske delavnice za otroke ob 18.00.

Mladi »ustvarjalci« bodo spoznavali tehniko barvanja z indigom, izdelovali šablone in žige, tiskali na tkanine, tiskali tkanine z odtisi različnih naravnih materialov, izdelovali mape z modro tiskanimi vzorci,

Jesenska predavanja ob sredah

Sreda, 10. oktober 2001 ob 11.00

Od oblikovalskega procesa do tekstilij - predavanje mentorice študentske razstave Čutim modro izr. prof. Marije Jenko in doc. Almir Sadar

Etnološki video film "V podobe ujeti indigo"

V sklopu razstave je na ogled etnološki video film, ki na eni strani predstavi delo v modrotiskarski delavnici Jirija Danzingerja iz Olešnic na Moravskem, na drugi strani pa sodoben industrijski način tiskanja v Tekstilni tovarni Prebold. Tam so ob razstavi natisnili tudi metražno blago po starih vzorčnih predlogah, ki jih hrani Slovenski etnografski muzej. Film je realizirala kustodinja SEM za etnografski film Nadja Valentinič, strokovni sodelavec pa je bil avtor razstave mag. Andrej Dular.

Druge razstave in muzejski dogodki

Študentska razstava Čutim modro

7. junij - september 2001

Čebelica Maja in njene dogodivščine avtorja Waldemarja Bonselsa

21. junij - september 2001

Gostujoča razstava ustanove Waldemarja Bonselsa, München

Panoji s teksti in slikami ter razstavljeni eksponati seznanjajo obiskovalce z nastankom in uspehom Čebelice Maje, s filmom in avtorjem romana Waldemarjem Bonselsom.

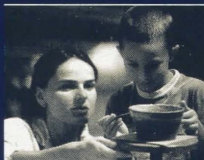
Začasna stalna postavitev SEM Okna zbirke, pogled v muzejski thesaurus

Lončarski festival 2001

Doživetje gline - od igre do mojstrovine

22., 23. in 24. junij 2001

Prikaz tradicionalnega in sodobnega dela na lončarskem vretenu, tekmovanje iz lončarskih spretnosti, prodaja in razstava izdelkov, lončarske delavnice, itd. SEM v sodelovanju z Lončarstvom Magušar.

Informacije

Slovenski etnografski muzej

Telefon: 01 432 53 68, e mail: nina.zdravic@etno-muzej.si

Vzporedna študentska razstava

Čutim modro

Vpliv starejših modro tiskanih tkanin je opazen tudi v sedanjem času. Ob nastajanju razstave V podobe ujeti indigo je vzporedno potekal oblikovalsko - umetniški projekt študentov Oddelka za tekstilstvo, ki so inovativno povezali tradicionalne metode tekstilnega rezervnega tiska s snovanjem novih, modernih tekstilij. Izvedba, ki je bila usmerjena tudi k drugim eksperimentalnim možnostim in tehnikam, prikazuje tematiko modrotiska z vzorci in materiali v izvirni, razvojni in sodobno zanimivi obliki. S poudarjanjem različnih modrin so tako nastale avtorske kolekcije upoštevale značilnosti današnjega modnega trenutka; oblikovane so atraktivno in z upoštevanjem ulične mode.

Na razstavi so oblačila predstavljena v naravni velikosti na prozornih folijah. Pogledi nanje iz različnih zornih kotov omogočajo sestavljanje novih in novih vzorcev, obiskovalcem pa omogočajo, da s korakom za folijo sami "oblečejo" izbrano oblačilo.

Razstavo Čutim modro je pripravila skupina 31 študentk Oddelka za tekstilstvo Naravoslovnotehniške fakultete v Ljubljani pod vodstvom mentoric Marije Jenko in Almire Sadar.

Koordinatorica študentske razstave v SEM: Sonja Kogej Rus

Posebna zahvala:

prof. Joy Boutrup, Danmarks Designskole, Olga Marguč,
tehnični sodelavci Katedre za mehansko tehnologijo

Razstavo čutim modro so podprli

IUS Software, MERCATOR Ptuj, PETROL Ljubljana, PEZDIRC - Računalniška priprava za tisk,
POTEZA d.o.o., REFLEX d.o.o., Studio KODER

Za sodelovanje se zahvaljujemo:

Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije
Mestu Ljubljana

Tekstilna tovarna Prebold, d.d.
Mobiltel, d.d.
Jeles, d.o.o. Škofja Loka
Metropolis, d.d.

Mladinska knjiga Založba, d.d. - Založništvo revij
KPL, d.d., Področje Rast
Kmetijska zadruga Metlika, Vinska klet
KOMPAS d.d.

TEKSTILNA TOVARNA
PREBOLD d.d.

JELES d.o.o. ŠKOFJA LOKA
PROIZVODNJA IN TRGOVINA Z LESOM

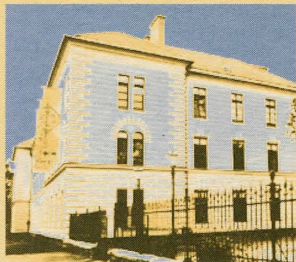
METROPOLIS

M
Mladinska knjiga
Založništvo revij

kpl

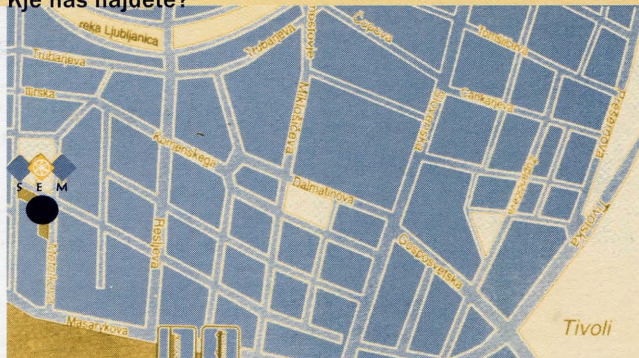
KOMPAS

Slovenski etnografski muzej
Metelkova 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: 01 432 53 68
telefaks: 01 432 53 77
www.etno-muzej.si
e mail: etnomuz@etno-muzej.si

Kje nas najdete?

Slovenski etnografski muzej

Odprto

torek - nedelja 10.00 - 18.00, ponedeljki: zaprto

Vstopnina

Vstopnice veljajo za razstavišči obeh muzejskih hiš.

Odrasli: 500 SIT

Dijaki, študentje, upokojenci: 300 SIT

Skupine nad 10 oseb: 300 SIT.

Prost vstop

Ob nedeljah za vse obiskovalce

Imetniki veljavnih muzejskih kartic

Imetniki mednarodnih mladinskih in študentskih izkaznic

Predšolski otroci, otroci v spremstvu staršev, člani Kluba Revije Albert

Muzejska trgovina

Odprto po urniku muzeja. Katalog razstave, modro potiskane majice, izdelki iz modrovine ter metrsko blago TT Prebold, druge publikacije SEM, itd.

Izdal in založil: Slovenski etnografski muzej, zanj mag. Inja Smerdel

Zloženko uredila: Nina Zdravič Polič

Oblikovanje: Mojca Turk, tiskarna: Medium Radovljica, naklada: 20.000, Ljubljana 2001